

Academia Română
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București

Cultura Gumelnița în vestul Munteniei
Rezumat

Conducător științific:
Dr. Cristian Schuster
Cercetător Științific Gradul I

Doctorand: Torcică Ion

București
2017

CUPRINS

INTRODUCERE	6
CAPITOLUL I	8
Contextul fizico-geografic.....	8
I.1. Geologie.....	8
I.2. Relief.....	9
I.3. Hidrografie.....	11
I.4. Soluri.....	11
I.5. Climă, vegetație, faună.....	11
CAPITOLUL II	13
Aria de răspândire și cronologia relativă a culturii Gumelnița.....	13
CAPITOLUL III	15
Istoricul cercetărilor. Apariția și evoluția unor metode de săpătură.....	15
CAPITOLUL IV	24
Tipuri de așezări în complexul cultural Kodzadermen-Gumelnița-Karanovo VI de pe teritoriul României.....	24
IV.1. Așezările de tip tell – o caracteristică a culturii Gumelnița.....	24
IV.2. Formarea tell-urilor, elemente de definire.....	27
IV.3. Southern Romanian Archaeological Project – noi direcții în cercetarea așezărilor culturii Gumelnița.....	29
IV.4. Sisteme de fortificații, îngrădire sau de delimitare a spațiului.....	33
IV.5. Așezările „de suprafață” sau „plane”.....	37
CAPITOLUL V	40

Cercetarea sitului de la Vitănești <i>Măgurice</i>	40
V.1. Scurt istoric.....	40
V.2. Structuri de locuire și anexe	44
V.3. Vitănești Măgurice - structuri de locuire.....	44
V.4. Nivelul Gumelnița B1 – unele concluzii	57
CAPITOLUL VI	59
Utilajul din piatră șlefuită.....	59
CAPITOLUL VII	67
Utilajul din piatră cioplită.....	67
CAPITOLUL VIII	80
Utilajul din materii dure animale	80
CAPITOLUL IX	83
Obiecte din lut.....	83
CAPITOLUL X	88
Utilajul din cupru	88
CAPITOLUL XI	90
Ceramica.....	90
XI.1 Materialul arheologic.....	90
XI.2 Tipologia formelor - criterii	90
XI. 3. Forme ceramice din faza A1 a culturii Gumelnița din vestul Munteniei.....	91
XI.4. Forme ceramice din faza A2 a culturii Gumelnița din vestul Munteniei.....	93
XI.5. Vitănești, ceramica fazei Gumelnița A2	97

XI.5.1. Forme generale, tehnici decorative și motivistică.....	98
XI.5.2. Elemente de decor, tehnici și motive	101
XI.6. Ceramica Gumelnița B1.....	102
XI. 6. 1. Forme generale.....	102
XI.6.2. Detalii tehnologice	112
XI.6.3. Tehnici și motive decorative pe ceramica fazei Gumelnița B1	113
XI.7. Ceramica din locuințele ultimului nivel de la Vitănești “Măgurice”	124
XI.7.1. Contextul descoperirii	124
XI.7.2. Pasta, tehnici de modelare și arderea	125
XI.7.3. Formă.....	126
CAPITOLUL XII	131
Plastica antropomorfă.....	131
XII.1. Plastica antropomorfă de lut	131
XII.1.1. Plastica antropomorfă din faza Gumelnița A1	132
XII.1.2. Plastica antropomorfă din faza Gumelnița A2	132
XII.1.3. Plastica antropomorfă din faza Gumelnița B1.....	135
XII.2. Plastica antropomorfă de os.....	137
CAPITOLUL XIII	140
Plastica zoomorfă.....	140
CAPITOLUL XIV	142
Elemente de paleoeconomie animală	142
CAPITOLUL XV	145

Concluzii.....	145
Anexe	149
Bibliografie	191
Abrevieri	215
Ilustrație: Planșe 1-228	

Cuvinte cheie:

Cultura Gumelnița, eneolitic, vestul Munteniei, așezări de tip *tell*, ceramică grafitată, Vitănești "Măgurice", locuințe incendiate, plastică antropomorfă, plastică zoomorfă, cupru

Rezumat

În capitolul I sunt prezentate caracteristicile fizico-geografice ale arealului aflat în studiu. Acesta se suprapune peste Câmpia Română Centrală, numită și Câmpia Teleormanului, (Posea și colab., 2005, p. 189). Are ca limite fixe Oltul în vest, Dunărea în sud, Podișul Getic și Câmpia Piteștilor în nord, iar în est se continuă până la o linie imaginară ce se s-ar suprapune peste limita estică a bazinului hidrografic al râului Teleorman (pl. 1/1,2).

Rețeaua de ape curgătoare este reprezentată de Vedea cu afluenții Cotmeana, Burdea, Pârâul Câinelui, de Teleorman, Călmățui cu afluentul său Urlui și de Călniștea (pl. 1/2).

Cele mai întâlnite soluri din acest areal, dispuse de la sud spre nord, sunt cernoziomurile, urmate de soluri brun-roșcate, de vertisoluri și de soluri brune luvice.

Perioada analizată, se încadrează la sfârșitul Atlanticului, când clima era ploioasă, dar mai caldă (Allaby 2002 p.44). Condițiile climatice au declanșat o explozie a esențelor forestiere. Studiile arheozoologice ne arată existența unor populații de animale sălbatice diversificate : bour, cerb, mistreț, cal sălbatic, carnivore de talie mare sau mică: urs, lup, râs, vulpe, jder (Bălășescu, Radu, Moise, 2005, p. 211-225).

În capitolul II este prezentată aria de răspândire și elemente privind cronologia relativă a culturii Gumelnița. De-a lungul timpului au fost propuse de către unii cercetători cum ar fi Vl. Dumitrescu, D. V. Rosetti, D. Berciu, E. Comșa, mai multe periodizări pentru cultura Gumelnița. În stadiul actual al cercetărilor, se folosește un sistem de periodizare ce cuprinde trei faze (A1, A2 și B).

Pentru vestul Munteniei, cercetările din ultimul timp au demonstrat existența tuturor fazelor de dezvoltare a culturii Gumelnița, cu o mai slabă documentare a primeia dintre acestea.

În capitolul III este prezentat istoricul cercetărilor, cu accent pe cele din vestul Munteniei și apariția și evoluția unor metode de săpătură. Cercetarea a fost eșalonată în trei etape:

- Sfârșitul sec. al XIX –lea, cu cercetările lui C. Bolliac și D. Butculescu în siturile de la Țigănești *Măgura Calomfirescu* (1867-1873), *Zâmbreasca* (1870) și *Balaci* (1871-1872).
- Sec. al XX-lea, cu cercetările Hortensiei Dumitrescu la *Zâmbreasca* din 1947 și cele ale lui D. Berciu în situl de la *Blejești* - 1948. În 1959 și 1963, S. Morintz și I. Nania cercetează două importante așezări din zona Argeș, și anume *Teiu I* și *Teiu II*.
- Perioada după anul 1989:

În 1993, au debutat săpăturile de la *Vitănești*, jud. Teleorman, conduse initial de S. Marinescu-Bîlcu, astăzi continuate de o echipă coordonată de Radian Andreescu (Andreescu 1994, p. 72; Andreescu, Mirea, Apope 2003, p. 71-87). Până în prezent, s-a definitivat cercetarea ultimului nivel de locuire al *tell*-ului ce a aparținut fazei *Gumelnița B1*.

Între 1990-1997 este cercetat *tell*-ul de la *Drăgănești-Olt*, punct *Corboaică* (județul Olt), sit ce a furnizat materiale din arealul extrem vestic al culturii *Gumelnița*, puternic influențat de tipurile ceramice sălcuțene (Nica, et al. 1994, p. 41-59; Nica, Schuster, Zorzoliu, 1995, p. 9-45, Nicolova, Manzura, Schuster, 1999).

În anii 2000 și 2001, au fost întreprinse de către D. Măndescu săpături arheologice în *tell*-ul de la *Ziduri*, jud. Argeș, (Măndescu 2001, p. 7-19; Măndescu 2002, p. 31-42), ce a reușit să aducă informații noi despre sistemul de fortificație existent la așezările *tell* de mici dimensiuni (Măndescu 2001, p.13, fig. 4).

În jud. Teleorman, în arealul *Lăceni-Măgura*, s-a desfășurat între anii 1998-2001 un proiect pluridisciplinar româno-englez condusă de R. R. Andreescu și de D. Bailey - Southern Romanian Archaeological Project (Andreescu, Bailley 1999, p. 11-13; Bailley, Andreescu, Mills, 1999; Bailley et al. 2001; Andreescu et alii 2001, p. 33-46). Au fost sondate *tell*-urile de la *Alexandria Gorgan* și *Lăceni Măgura* (Andreescu, Bailley, 2003). Rezultatele au adus informații privind modul de formare al așezărilor de tip *tell* (Andreescu et al. 2003, p. 37-39).

Între 2007-2016 au fost efectuate, de către P. Mirea și I. Torcică, cercetări de teren fiind descoperite numeroase situri gumelnițene (plane dar și de tip *tell*) verificându-se și informațiile despre așezările *tell* deja cunoscute, cât și starea lor de conservare.

În capitolul IV sunt prezentate tipurile de așezări din complexul cultural Kodzadermen-Gumelnița-Karanovo VI de pe teritoriul României. Este prezentată clasificarea clasică a lui S. Morintz din 1962 și nuanțarea acesteia făcută de R.R. Andreeescu o dată cu noile cercetări din anii 90 din vestul Munteniei, de pe văile Teleormanului și Vedei.

Amplasamentului *tell*-urilor a ținut de vizibilitatea așezării, considerându-se că în preistorie s-a acordat o deosebită importanță amplasamentului în sensul căutării protecției naturale. O altă caracteristică a siturilor pluristratificate gumelnițene după care sunt clasificate este dimensiunea. Conform unor autori pot fi împărțite în: *mici* (cu diametrul de până în 50 m), *mijlocii* (cu diametrul între 50 și 100 m) și *mari* (cu diametrul peste 100 m).

În subcapitolul 2 s-au prezentat principalele definiții ale așezărilor de tip *tell*. În vestul Munteniei, în cadrul proiectului *Southern Romanian Archaeological Project* s-a studiat atât modul de formare al *tell*-urilor cât și așezările cvasi-permanente sau locuirile temporare ce au precedat *tell*-urile (subcapitolul 3).

În subcapitolul 4 intitulat *sisteme de fortificații, îngrădire sau de delimitare a spațiului*, s-au prezentat atât cercetările făcute de-a lungul anilor, modul de realizare a lor, tipologiile construite de arheologi cât și eventualele semnificații ale lor.

Așezările „de suprafață” sau „plane” au fost analizate în ultimul subcapitol. Sunt prezentate rezultatele cercetărilor de teren din ultimul deceniu din județul Teleorman, ce au sporit semnificativ numărul descoperirilor. S-a constatat amplasamentul lor pe diferite forme geografice, uneori în apropierea *tell*-urilor.

Capitolul V este dedicat cercetării sitului de la Vitănești *Măgurice*. S-a insistat pe metodologia adoptată, tehnicile și metodele de cercetare și pe principalele descoperiri făcute. S-au conturat de-a lungul timpului trei direcții de cercetare:

1. Cercetarea nivelului B1, continuându-se cu deschiderea de noi suprafețe;
2. Cercetarea următoarelor nivele stratigrafice prin adâncirea săpăturii în suprafața A-G;
3. Reconstituirea mediului natural și a relațiilor dintre acesta și așezarea de tip *tell*.

Subcapitolele 2 și 3 cuprind informații inedite privind structurile de locuire incendiate și neincendiate aparținând fazelor Gumelnița A2 și B1 de la Vitănești. Cele incendiate din

nivelului B1 au fost prezentate pe larg, avându-se în vedere starea de conservare, detaliile de arhitectură, suprafața ocupată de resturile de distrugere, amenajările interioare (vetre, podele, cutii de lut) și poziționarea inventarului. Concluziile sunt despre formă, suprafața aproximativă, amplasarea lor în șiruri în cadrul sitului, numărul aproximativ al locuitorilor.

Capitolul VI cuprinde analiza utilajului din piatră șlefuită din *tell*-urile de la Vitănești, Ciolăneștii din Deal și alte câteva situri. S-a observat că au fost preferate aproximativ în mod egal atât rocile cu o duritate mare și medie cât și cele moi sau foarte moi. Au fost utilizate și roci rare cum ar fi nefritul și jadul alpin. Au fost prezentate pe scurt frecătoarele și râșnițele descoperite în *tell*-ul de la Vitănești.

Tipologia pieselor de piatră șlefuită cuprinde topoare perforate și neperforate, tesle și dălți. Topoarele perforate analizate sunt fragmentare, lucrate din materii prime diferite și morfologic aparțin mai multor tipuri. Posibil au fost folosite drept „sceptre” sau arme și în niciun caz drept unelte (Klimscha 2011).

Piesele plate – topoare, tesle și dălți reprezintă un lot numeros și provin din cercetările arheologice din *tell*-urile de la Vitănești și cel de la Ciolănești din Deal (Torcică 2016) dar și din alte descoperiri: Orbeasca *Cetate*, Peretu, Alexandria și de la Negreni – Tătărăștii de Sus (jud. Teleorman). Rocile folosite sunt diverse atât în privința durității, culorii cât și a granulozității. Tehnologia de confecționare a putut fi reconstituită datorită descoperirii unor eboșe în situl de la Vitănești. În privința tipologiei caracteristicile principale țin de forma generală, de dimensiuni, de configurația părții active și a durității materialului din care au fost lucrate. Cele mai numeroase sunt teslele, urmate de topoare și de dălți.

Capitolul VII cuprinde analiza utilajului din piatră cioplită. Singura zonă cu materie primă în depozite secundare, depistată arheologic, este aceea de pe malul Dunării, în zona comunei Ciuperceni, jud. Teleorman, ce are caracteristici cu ceea ce s-a definit a fi *silex balcanic* (Gurova 2012, p. 27-28).

Utilajul litic avut la dispoziție a provenit din așezările din vestul și sud-vestul Munteniei, predominând cele din siturile Vitănești “*Măgurice*”, Alexandria *Gorgan*, și Ciolăneștii din Deal, Țigănești (Andreescu, Mirea, Apope, 2003, p.71-87; Bailey et al. 2001, Bailey, Andreescu, Mills, 1999). Analiza statistică pe grupuri de piese s-a făcut pe cele din nivelul B1 (2520 piese) de la Vitănești, contextul fiind destul de clar: nivelele exterioare locuințelor incendiate și din cele 3 zone menajere depistate. Remarcăm faptul că nu apar noi tipuri de unelte de silex față de acelea din alte areale gumelnițene ci doar variante ce pot

deriva dintr-o folosire diferită a lor sau a schimbării materiei prime. Consemnăm totuși că există o mare diversitate tipologică (nuclee, lame retușate și neretușate, gratoire, percoire, inserții de seceră, topoare, vârfuri bifaciale) ce poate fi explicată și dacă avem în vedere ocupațiile și stilul de viață al acestor populații.

Capitolul VIII cuprinde analiza utilajului din materii dure animale. Acesta provine în proporție de 90% din săpăturile de la Vitănești *Măgurice*. Ca obiecte principale am separat vârfuri de diferite tipuri (străpungătoare și ace), dălțițe, fusaiole, așa zisele iglițe, lustruitoare, săpăligi din corn și vârfuri de săgeată. În situl de la Vitănești au fost depistate și numeroase piese tehnice cât și deșeurii ce pot da informații precise privind lanțul tehnologic al producerii unor unelte.

Capitolul IX cuprinde analiza diferitelor obiecte de lut ce provin în cea mai mare parte din săpăturile arheologice desfășurate în siturile de la Vitănești *Măgurice*, Alexandria *Gorgan*, Măgura *Bran* și Ciolăneștii din Deal. Cele mai numeroase sunt greutatea folosite pentru războiul vertical de țesut, greutatea pentru plase de pescuit, fusaiolele și suflătoarele/duze legate de controlul temperaturii focului. La Vitănești *Măgurice* au fost descoperite cca 150 exemplare de greutatea pentru războiul țesut, arse și nearse, atât în cuprinsul distrugerilor locuințelor incendiate sau neincendiate, în zonele exterioare locuințelor sau în cele menajere. Sunt lucrate în cea mai mare parte din lut de bună calitate cu nisip în pastă și sunt îngrijit lucrate. Tipologic, au fost identificate șase tipuri principale. Se remarcă piesele decorate cu incizii și împunsături. Motivele folosite sunt linii, spirale, zigzaguri, șiruri de puncte și figuri antropomorfe.

Greutățile pentru plasa de pescuit au fost descoperite în număr mare în așezarea de la Vitănești *Măgurice*. Au forma generală de tub cu laturile rotunjite și sunt perforate pe întreaga lungime.

Fusaiolelele au fost lucrate din runde de lut sau din fragmente provenite de la vasele ceramice. Au dimensiuni variate, o formă mai mult sau mai puțin circulară în funcție de gradul de finisare și toate sunt perforate în centru.

Suflătoarele sau duzele sunt piese considerate ca fiind reprezentări de *phallus*-uri (Monah 1997, 106) sau piese componente de foale (Brudiu 1986, 2001; Ghimbutas 1989, p.148-152, Ilie, Neaga 2010, p. 79-97). Au fost analizate piese de acest tip provenite din siturile de la Vitănești *Măgurice* și Alexandria *Gorgan*.

Capitolul X este dedicat utilajului din cupru, destul de slab reprezentat printre descoperirile gumelnițene din vestul Munteniei. Ca tipuri întâlnim ace, străpungătoare, verigi, cuțite, dălți plate și ace de pescuit. Cu o singură excepție, toate provin din situl de la Vitănești *Măgurice* din nivelul B1 și din cele A2. Cea mai importantă piesă de metalurgie este un topor de tip Codor, descoperit în *tell*-ul de la Ciolănești din Deal, jud. Teleorman. Acest tip de topor a fost considerat o formă hibridă între tipul Pločnik și tipul Vidra, fiind datat spre sfârșitul fazei A2 a culturii Gumelnița (Mareș 2002, p. 98).

Capitolul XI, cel mai amplu al lucrării, este dedicat ceramicii. Ne-am axat pe materialul ceramic din așezările *tell* (Vitănești I, Alexandria *Gorgan*, Ciolăneștii din Deal, Siliștea *Videle*) cât și pe cel rezultat în urma cercetărilor de teren: Bragadiru, Drăgănești Vlașca, Dudu, Beuca, Călinești, Buzescu, Plosca, Valea Nanovului, Tecuci.

În demersul realizat pentru ceramica culturii Gumelnița din vestul Munteniei, am folosit vechile denumiri pentru a fi mai bine înțeleși dar și criteriul morfologic. Am luat în considerare următoarele criterii generale folosite și în alte lucrări: deschiderea vasului, dimensiunea, forma generală a corpului și utilitatea bănuită (Voinea 2005).

Pentru împărțirea pe categorii de pastă am folosit delimitarea pentru pastă fină, pastă semifină sau intermediară și pastă grosieră. Degresanții folosiți pentru ceramica gumelnițeană din vestul Munteniei au fost: pleava/ fragmentele vegetale, nisipul, ceramica pisată și mai rar cochilii pisate. Arderea folosită a fost reducătoare și oxidantă în cantități posibil apropiate în cele trei faze de dezvoltare a culturii. Forme ceramice cele mai întâlnite în faza A1 a culturii Gumelnița din vestul Munteniei sunt: farfuriile, străchinile, castroanele, vasele tronconice, bitronconice sau semisferice, paharele și capacele.

În urma studierii preliminare a lotului ceramic din faza A2 din așezarea de la Vitănești *Măgurice*, Ciolăneștii din Deal, dar și a altor loturi din așezările de tip *tell* din județul Teleorman, s-a observat și pentru această zonă a culturii Gumelnița uniformizarea culturală evidențiată la nivelul simplificării și standardizării formelor (Dumitrescu 1966, p. 51, Voinea 2005, p. 41). Pasta este de bună și chiar foarte bună calitate cu nisip ca degresat, cu o granulozitate fină și foarte fină în funcție și de tipul de vase sau de grosimea pereților acestora. La unele fragmente s-a observat folosirea carbonaților de calciu foarte bine mărunțiți. Arderea reducătoare este predominantă, nelipsind totuși nici arderea oxidantă. Se păstrează unele forme generale din faza anterioară, dar apar și numeroase alte variante sau

chiar tipuri noi. Cele mai numeroase tipuri sunt: străchinile, vasele globulare, castroanele și capacele.

Tehnicile și motivele decorative folosite pe ceramica de la Vitănești *Măgurice* din nivele Gumelnița A2 sunt foarte diverse: ciupiturile, împunsăturile, brăurile alveolate, inciziile, grafitul, pictura crudă cu alb sau roșu, decorul în relief și canelurile.

Forme ceramice cele mai întâlnite în faza B1 a culturii Gumelnița din așezarea de la Vitănești *Măgurice* sunt: bolurile, vasul cu tub sau cu gură de scurgere, vasele cu prag intern, vasele bitronconice cu torți verticale, farfuriile, străchinile, castroanele, vasele tronconice sau bitronconice de diferite dimensiuni, strecurătorile, capacele, linguri și suportți. Pe unele fragmente ceramice sau chiar vase au fost observate detalii tehnologice. A fost folosită în decorație pictura crudă cu roșu sau alb, singure sau în combinație, scrijeliturile, împunsăturile de diferite forme și dimensiuni, inciziile, barbotina, brăurile alveolate sau crestate și incizate pe lung, decorul în relief, ciupiturile și grafitarea. Diferite tehnici au fost folosite de multe ori combinate pe același vas.

Subcapitolul 7 tratează ceramica din locuințele incendiate din nivelul Gumelnița B1 din *tell*-ul de la Vitănești. Aceasta fost descoperită în cadrul stratelor ce au format distrugerea structurilor de locuire. Se poate preciza că starea de conservare a materialului ceramic și gradul său de întregire este direct proporțional cu stadiul de conservare a structurilor de locuire. În cazul locuințelor Sl. 1, 13, 14, și Sl. 16, majoritatea fragmentelor ceramice formau aglomerări ce erau prinse în masa de chirpici sau sub aceasta. În unele cazuri nu excludem posibilitatea ca, vasele să fi fost poziționate de-a lungul unui perete. S-a mai observat pentru Sl. 6 și Sl. 13 o concentrare medie a materialului ceramic lângă structurile de combustie.

Vasele din structurile de locuire din ultimul nivel se remarcă printr-o bună calitate a pastei din care au fost modelate. Locuințele Sl. 6, 13, 14, și 16 au avut în cadrul inventarului ceramic vase a căror pastă iese în evidență, fiind lucrate dintr-un lut cu o mare cantitate de materie vegetală (probabil pleavă) folosită ca degresant.

Vasele considerate ca făcând parte din inventarul celor nouă locuințe din faza B1 din *tell*-ul de la Vitănești, se încadrează într-un număr redus de forme - cca 22, cu diverse variante. Sunt întâlnite vase tronconice, bitronconice, cilindrice, piriforme, globulare, cupe, străchini, capace.

Pentru vestul arealului gumelnițean piese antropomorfe au fost descoperite în așezările de la Vitănești *Măgurice* (lotul cel mai numeros), Teiu, Alexandria *Gorgan*, Ciolăneștii din Deal, Măgura Bran, Zâmbreasca, Drăgănești-Olt, Țigănești *Gorgan* (Andreescu 2002, Neagu, Măndescu, 2011). Ele au fost analizate în capitolul XII. Condițiile de descoperire sunt variate, în locuințe (de exemplu L. 1, 13, 14, 15 de la Vitănești), sau în zonele exterioare locuințelor, zone de pasaj sau la marginea așezării.

A fost păstrată tipologia detaliată a lui R.R. Andreescu, care împărțea plastica antropomorfă de lut în: statuete în poziție verticală, statuete în poziție așezată și statuete în poziție ghemuită, fiecare tip cu mai multe variante (Andreescu 2002, p. 19).

Pasta din care au fost modelate este fină și semifină, având de cele mai multe ori nisip sau mică drept degresant. S-a confirmat faptul că meșterii din cultura Gumelnița respectau niște canoane, atât în modelarea corpului cât și în decorarea lor. Motivele folosite sunt diverse, linii, benzi, triunghiuri, cercuri și spirale. Era folosită incizia, încrustarea cu alb sau roșu și pictura.

Plastica antropomorfă de os din situl Vitănești *Măgurice* cuprinde statuetele plate, statuetele prismatice și statuetele convexe. Statuetele plate au fost confecționate din bucăți late decupate din peretele diafizar al unor oase lungi (tibiae) sau metapodii, mai rar din coaste de animal. Unele piese ne-au permis să reconstituim lanțul tehnologic. Erau decorate cu ajutorul inciziilor și al punctelor.

Plastica zoomorfă a fost analizată în capitolul XIII. Cel mai important lot de plastică zoomorfă a fost furnizat de situl de la Vitănești *Măgurice* (peste 75 de piese), dar nu lipsesc exemplare de la Zâmbreasca, Surdulești, Ciolăneștii din Deal, Alexandria *Gorgan* sau Siliștea Videle. Au fost descoperite în zonele exterioare locuințelor: zone de pasaj, de depozitare a deșeurilor menajere. Pasta din care au fost modelate este fină și semifină, având de cele mai multe ori nisip sau mică drept degresant. Decorul a fost executat cu ajutorul mai multor tehnici: incizia fină, împunsăturile, scrijeliturile, și încrustarea cu alb sau roșu. În modelarea plasticii zoomorfe se observă folosirea atât a unor redări realiste cât și redări extrem de schematizate ale animalelor. Predomină mamiferele de uscat, păsările cât și sauropodele sau amfibienii.

Capitolul XIV cuprinde elemente de paleoeconomie animală. Majoritatea materialului faunistic studiat provine din situl de la Vitănești *Măgurice*, atât din nivelele fazei Gumelnița A2 (Bălășescu, Radu, Moise, 2005) cât și a ultimului nivel de locuire, Gumelnița B1

(Bălășescu, Radu 2003). Mamiferele domestice reprezintă în Gumelnița A2 31,7% (ca număr de resturi) iar pentru nivelul ultim, B1 ajung până la 52 %. Mamiferele sălbatice reprezintă cca. 68,3% în nivele A2 și descresc la 48% în nivelul B1 (Bălășescu 2014, p. 119). Comparativ, în așezarea de la Drăgănești-Olt între nivelurile gumelnițene (A2 și B1) se observă o creștere a vânatului de la 29,3% la 41,1%. (Bălășescu, Radu, Moise, 2005, p. 224).

Aceste oscilații demonstrează că paleoeconomia animalieră a fost extrem de dinamică și supusă unor multipli factori ce țin și de exploatarea mediului înconjurător. Arheozoologii consideră că aceste caracteristici ne sugerează existența unor comunități stabile și bine organizate (Bălășescu, Radu, Moise, 2005, p. 225).

Concluziilor le este dedicat capitolul al XV-lea. S-a constatat că deși *tell*-urile au suscitat un mare interes atât datorită originalității și complexității lor dar și datorită bogăției de materiale arheologice, studiile în arealul vestic au decurs cu mari sincope. De aceea, săpătura începută în 1993 la Vitănești a deschis cercetarea constantă a acestui sit, iar mai târziu, o dată cu programul SRAP, aceasta s-a extins pe un areal mare: valea Teleormanului și a Vedei.

În *tell*-ul de la Vitănești locuințele au fost afectate de puternice perturbații stratigrafice în așa fel încât planul lor este destul de aproximativ. Se remarcă totuși locuințele L. 1, L. 13, L. 14, din nivelul B1 care s-au conservat mai bine. Erau de dimensiuni diferite, aveau o formă rectangulară și materialul de construcție predominant a fost lemnul. În interior aveau amenajări de tipul cutiilor rectangulare, prezentau structuri de combustie complexe și chiar amenajări dedicate cultului cum ar fi în cazul locuinței L. 3. Podelele erau din straturi succesive de lut sau din lemn. Nivelul B1, cercetat în totalitate avea cele nouă structurile de locuire, aranjate în două șiruri aproximative. S-a realizat o tipologie completă a vaselor din acest nivel, observându-se atât existența unora ce ies în evidență prin raritatea lor cât și a altora prezente în aproape fiecare construcție.

Piese din piatră șlefuită de tipul topoarelor plate sau perforate cât și al dălților, au furnizat informații atât despre lanțul tehnologic, despre preferința pentru anumite tipuri cât și despre existența unor schimburi de materii prime și piese finite rare (jad alpin, nefrit) ce se făceau în eneolitic pe spații largi.

Analiza lotului de piese de silex din nivelul B1 al *tell*-ul de la Vitănești "Măgurice" a adus informații inedite despre această *industrie*. S-a stabilit că a existat o prelucrare locală a

silexului, pentru uz local, căreia i s-a adăugat aducerea din afara aşezării a unui număr mare de produse laminare ce putea fi transformate în unelte în sit.

Piese din materii dure animale au constituit un tablou complet al prelucrării osului, cornului de cerb şi al cochiliilor. A fost depistată în cadrul sitului o zonă în care se prelucra cornul de cerb.

Uneltele de lut nears şi ars (greutăţi pentru războiul de ţesut sau pentru pescuit, fusaiole, podoabe, duze pentru metalurgie) cât şi utilajul de cupru au furnizat informaţii despre industria textilă, existenţa unor ocupaţii diverse şi elemente ale nivelului tehnologic existent în comunităţile culturii Gumelniţa.

În analizarea ceramicii ne-am axat pe materialul din aşezarea *tell* de la Vităneşti. În studiul ei, pe faze de evoluţie culturală, s-au avut în vedere mai mulţi parametri: compoziţia pastei, tehnologii de manufacturare, o tipologie a formelor şi decorul. Astfel, s-au constatat caracteristici locale şi o oarecare apropiere de materialul culturii Sălcuţa.

Analiza loturilor complete de plastica antropomorfă şi zoomorfă din nivelul B1 al sitului de la Vităneşti cât şi cele din nivelele A2, a condus la concluzii privind respectarea canoanelor generale cât şi existenţa unor caracteristici locale.

Lucrarea mai cuprinde şi şapte anexe, ce completează informaţiile din cuprinsul studiului, şi o bibliografie. Anexele sunt despre analizele utilajului litic cioplit din nivelul Gumelniţa B1 – Vităneşti *Măgurice*, analizele utilajului din piatră şlefuită din nivelele Gumelniţa A2 şi B1, o analiză tehnologică a unor piese IMDA de la Vităneşti, repertoriul aşezărilor aparţinând complexului cultura Kodzadermen-Gumelniţa-Karanovo VI din zona de vest a teritoriului României, tabele privind studiile arheozoologice, un catalogul pieselor de piatră şlefuită descoperite în aşezarea de tip *tell* de la Ciolăneştii din Deal, jud. Teleorman şi un lot de date C14 provenite din aşezările de la Vităneşti *Măgurice* şi Alexandria *Gorgan*.